

УДК 330.341.003.13

Радченко О.П.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки та управління

Одеського національного університету імені І.І. Мечнікова

Шавалюк О.І.,

здобувач кафедри економіки підприємства

Львівського національного аграрного університету

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Основними причинами глибокої економічної кризи в Україні є відсутність моделі трансформації економіки на ринкових засадах, яка б відповідала специфіці нашого суспільства, а також відсутність надійної системи економічної безпеки, яка б сприяла створенню самодостатньої, конкурентоспроможної, соціально спрямованої економіки та забезпечила б її захист від зовнішніх і внутрішніх деструктивних впливів.

Головною метою стратегії України є забезпечення такого економічного розвитку, при якому можливо було б створити умови для розвитку соціально-економічних інтересів громадян, забезпечення макроекономічної стабілізації, збереження цілісності держави, що й забезпечить її економічну незалежність.

Об'єктивна необхідність трансформації економіки України обумовлена загальною логікою переходу від історично доведеної і економічно неефективної адміністративно-командної моделі до порівняно ефективної ліберально-капіталістичної соціально-орієнтованої ринкової моделі організації економічної життєдіяльності суспільства. Наукові дослідження на цю тематику викладені в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів, зокрема, З. Адаманової, О. Білоруса, А. Гальчинського, В. Гейця, С.Глазьєва, С.Єрохіна, С.Мочерного, Л. Чернюка та ін. У них відображаються більшою мірою суб'єктивні оцінки, рекомендації авторів щодо стану та перспектив розвитку соціально-економічної системи держави в цілому, які ґрунтуються на об'єктивних фактах.

Розвиток економіки супроводжується безперервними різномасштабними трансформаціями, аналізу яких присвячено багато досліджень. Економічні терміни, що характеризують сутність поняття “структурна трансформація”, “структурні перетворення”, “реструктуризація” в зв'язку з цим досить часто зустрічаються в економічній літературі, проте чіткості в характеристиці їх змісту не досягнуто.

Поняття “структурна трансформація”, “структурні перетворення”, “реструктуризація” по сутності термінів означають зміни структури сфери діяльності, управління, власності тощо. Саме таким чином у загальному вигляді і трактує їх економічна наука. Зокрема, у Великій економічній енциклопедії зміст терміну “трансформація” визначено, як “взаємодію різних процесів та явищ у сфері економіки, політики та іншого, які в результаті забезпечують формування нової

якості соціальної системи в цілому” [3, с.681]. Великий економічний словник під трансформацією пропонує розуміти “одну з операцій процесу організації, яка означає реформування головної цілі у ряд взаємозв’язаних локальних цілей та задач, що забезпечують досягнення корінних результатів” [4, с.1089].

Український дослідник С.Єрохін терміном “трансформація” визначає “зміну структури будь-якого об’єкту у рамках самоорганізуючого процесу” [8, с.13].

У контексті трансформації економіки України під терміном “трансформація”, або, одно функціональний йому процес, “структурні зрушення” слід розуміти процес адаптації (кількісного та якісного пристосування) елементів економічних систем на макро-, мезо- і мікрорівнях та їх взаємозв’язків відповідно до закономірностей функціонування та розвитку ринкового господарства, який приводить до формування якісно нової структури [10, с.253].

Трансформаційні процеси в економіці України мають свої характерні особливості. В країні, по суті, не було власної економічної системи – це була підсистема єдиного народногосподарського комплексу СРСР, яка була сформована для його обслуговування і не включала багатьох необхідних для самостійної системи елементів. Основний зміст трансформаційних перетворень в країні, таким чином, полягає в переході до комплексної і цілісної економічної системи, яка функціонує на ринковій основі. Сьогодні абсолютно очевидно, що об’єктивною необхідністю трансформації економіки України є: перехід від екстенсивних методів господарювання до інтенсивних; забезпечення структурної перебудови економіки на базі новітніх технологій, розширення наукоємних виробництв; реалізація програм нарощування виробництва товарів споживчого ринку, збалансованих з динамікою платоспроможного попиту; пріоритетність малих форм господарювання; утримання інфляції, індексація всіх кількісних параметрів економічних показників; забезпечення ефективності соціальних реформ [10, с.253].

Обґрунтування діяльності держави в трансформаційних соціально-економічних перетвореннях суспільства з акцентуванням уваги на “українському шляху” та пошуку шляхів підвищення її ефективності.

Внутрішні системні трансформації відбуваються в усіх країнах світу. Трансформаційна економіка, за визначенням В. Геєця, передбачає зміну структури економіки й створення нових форм розвитку [9]. Причому, трансформація не зводиться лише до ринкових реформ, а має комплексний характер, включаючи перетворення у політичній, інституціональній та культурній сферах, що синхронізуються між собою у просторі й часі.

Відмінною рисою українських трансформаційних процесів від інших економічно розвинутих держав є те, що вони носили революційний характер. У кінці ХХ ст. Україна змінила свої напрямки майбутнього соціально-економічного розвитку, стала на шлях радикальних соціально-економічних і політичних змін з урахуванням досвіду й досягнень розвинутих країн світу. Однак у результаті відсутності в нашій державі національної трансформаційної моделі і невдалого запозичення чужих моделей економічного розвитку, зокрема моделі економічних реформ, що відома як “вашингтонський консенсус”, на жаль, перехід у нову якість набув руйнівного характеру. Замість прогресивних економічних і науково-технологічних зрушень, побудови соціально орієнтованої демократичної держави,

підвищення матеріального добробуту і духовного рівня життя народу, Україна опинилася в глибокому занепаді [1, с.5].

Україна мала найкращі стартові умови для ринкових перетворень серед пост-радянських країн. І в той же час продемонструвала чи не найгірші результати. Достатньо сказати, що впродовж 1991-1999 рр. відбувався перманентний економічний спад, причому ВВП скорочувався в середньому на 9,5 % щорічно. На кінець періоду він становив лише 38 % від рівня 1990 р. Це є свідченням того, що в керівництві соціально-економічними перетвореннями в країні були допущені серйозні прорахунки та помилки [2].

Адже саме проголошення політичної незалежності та взятий курс на проведення економічних реформ стали вирішальними кроками для розвитку української економіки. Тоді, проголошуючи незалежність України, наші співвітчизники сподівалися примножити економічний потенціал держави і на його основі поліпшити національний добробут. Натомість трансформаційні перетворення призвели до щорічного скорочення сільськогосподарського та промислового виробництва продовольчих товарів, зростання безробіття, суттєвого зменшення сукупного попиту населення, зумовленого зниженням його реальних грошових доходів, надмірного розвитку особистих селянських господарств тощо [5, с.26].

На сучасному етапі до основних тенденцій трансформації соціально-економічних процесів української економіки можна віднести подальше поглиблення соціальної нерівності за всіма показниками (економічними, політичними, соціальними) та маргіналізацію значної частини населення, що несе в собі зростання напруженості в суспільстві. З одного боку, соціальна нерівність є результатом сформованої за останні роки системи розподілу доходів, доступу до економічних, політичних, соціальних ресурсів, з іншого – результатом державної політики. Подальший розвиток стратифікаційних процесів в українському суспільстві залежатиме від швидкості економічного та політичного реформування, від зміни державної ідеології, яка підмінена сьогодні інтересами вузького кола людей [6].

Понад двадцять років української незалежності для України не стали періодом динамічного соціально-економічного розвитку, що більшою мірою обумовлено відсутністю застосування належних чітких механізмів та інструментів макроекономічного регулювання. Структурні характеристики розвитку країни показують, що зростання не сприяє подоланню суперечностей, які негативно впливають на її соціально-економічний розвиток. Розв'язувати ці проблеми в Україні необхідно комплексно, застосовуючи важелі, властиві макроекономічному регулюванню.

Література

1. Адаманова З.О. Формування пріоритетів соціально-економічного розвитку в посттранзитивних економіках / З.О. Адаманова // Бізнесінформ. – №9. – 2011. – С.4-7.
2. Аніловська Г.Я. Ринкова трансформація економіки України (економічна роль держави) / Г.Я. Аніловська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-gu.net/diss/cont/348634.html>.
3. Большая экономическая энциклопедия. – М. : Эксмо, 2008. – 816 с.
4. Большой экономический словарь / [ред. А.Н.Азрилян]. – М. : Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.

5. Глубіш Л. Особливості продовольчого забезпечення населення України / Л. Глубіш // Аграрна економіка. – 2013. – Т.6. – №1-2. – С.24-27.
6. Давидюк О. О. Соціальна політика в умовах поглиблення соціальної нерівності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=133:2010-12-08-15-45-36&catid=29:2010-06-15-18-48-34&Itemid=35.
7. Диха М. В. Трансформація економіки України за роки незалежності під призмою макроекономічної стабільності / М. В. Диха // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 4. – Т.3. – С.72-77.
8. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) / С.А. Єрохін. – К. : Вид-во «Світ знань», 2002. – 528 с.
9. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) : монографія ; За ред. В. М. Геєця. – К. : Логос, 1999. – 500 с.
10. Чернюк Л.Г. Трансформаційні процеси в економіці України та її регіонах: проблеми та перспективи / Л.Г. Чернюк // Збірник наукових праць ВНАУ. – Серія: Економічні науки. – 2011. – №1 (48). – С.252-256.

Анотація

Радченко О.І., Шавалюк О.І. Особливості становлення трансформаційних процесів економіки України. – Стаття.

Розглядаються особливості трансформації економіки України на сучасному етапі її розвитку, досліджуються проблеми, що виникають в процесі трансформації, обґрунтовуються напрями оптимізації соціально-економічного розвитку на основі раціоналізації трансформаційної динаміки.

Ключові слова: соціально-економічні процеси, трансформація, економіка, ефективність.

Аннотация

Радченко А.И., Шавалюк А.И. Особенности становления трансформационных процессов экономики Украины. – Статья.

Рассматриваются особенности трансформации экономики Украины на современном этапе ее развития, исследуются проблемы, возникающие в процессе трансформации, обосновываются направления оптимизации социально-экономического развития на основе рационализации трансформационной динамики.

Ключевые слова: социально-экономические процессы, трансформация, экономика, эффективность.

Annotation

Radchenko O.I., Shavalyuk O.I. The features of formation of economic transformation ukraine features of formation of economic transformation of Ukraine. – Article.

The features of transformation of economy of Ukraine are examined on the modern stage of its development, problems which arise up in the process of transformation are investigated, directions of optimization of socio-economic development are grounded on the basis of rationalization of transformation dynamics.

Keywords: socio-economic processes, transformation, economy, efficiency.